

Вялікая дата

ПЕРАМОЖНЫ ВЕРАСЕНЬ

75 гадоў таму скончылася Другая сусветная вайна

Гэта было найбуйнейшае ваеннае сутыкненне ў гісторыі чалавецтва. Яно доўжылася шэсць гадоў — з 1 верасня 1939-га да 2 верасня 1945-га. У шэрагах узброеных сіл знаходзіліся 110 мільёнаў чалавек. Ваенныя дзеянні вяліся на тэрыторыі Еўропы, Азіі, Афрыкі, у Атлантычным, Ціхім, Індыйскім і Паўночным Ледавітым акіянах. У Другой сусветнай вайне загінула звыш 55 мільёнаў чалавек, з іх 27 мільёнаў чалавек загінула ў Савецкім Саюзе (больш чым тры мільёны ў Беларусі — кожны трэці...)

Пасля пераможнага мая 1945-га ваенныя дзеянні перасунуліся на ўсход. Сітуацыя разгортвалася імкліва. 8 жніўня Савецкі Саюз у адпаведнасці з рашэннем Крымскай і Патсдамскай канферэнцый 9 жніўня ўступіў у вайну з Японіяй. Цікава, што ўжо 10 жніўня японскі ўрад паведаміў праз нейтральныя краіны — Швецыю і Швейцарыю, што гатовы прыняць умовы Патсдамскай дэкларацыі ў тым выпадку, калі саюзнікі пагодзяцца не ўключыць у яе пункт аб пазбаўленні імператара суверэнных правоў. У адказе ўрадаў СССР, ЗША, Вялікабрытаніі і Кітая ад 11 жніўня саюзнікі зноў пацвердзілі сваё патрабаванне аб безумоўнай капітуляцыі.

14 жніўня імператар Японіі Хірахіта запісаў для радыё зварот да падданных, абвясціўшы аб неабходнасці спыніць вайну і аб прыняцці Японіяй безумоўнай капітуляцыі. Даведаўшыся пра зварот імператара, група афіцэраў-фанатыкаў у ноч на 15 жніўня вырашыла сарваць перамовы аб капітуляцыі і дамагацца працягу вайны. Сваёй задачай яны паставілі ліквідаваць з палітычнай арэны «прыхільнікаў міру», схіліць узброеныя сілы да непадпарадкавання, а каб рашэнне імператара не атрымала агалоскі, не пусціць тэкст з запісам прамовы ў эфір.

Большасць частак сталічнага гарнізона не падтрымала змоўшчыкаў і захавала вернасць прысязе. Паспешліва арганізаваны пуч былі ліквідаваны ў першы ж гадзіны. 15 жніўня па радыё былі перададзены рэскрыпт імператара Хірахіта аб прыняцці ўмоў капітуляцыі.

У гэты ж дзень ваенныя дзеянні паміж англа-амерыканскімі і японскімі ўзброенымі сіламі былі фактычна спыненыя, аднак на тэрыторыі Паўночна-Усходняга Кітая, Карэі, Паўднёвага Сахаліна і Курільскіх астравоў японскія войскі працягвалі аказваць супраціў савецкім узброеным сілам. Часткі Квантунскай арміі загаду аб спыненні баявых дзеянняў не атрымалі.

З 9 жніўня па 2 верасня 1945 года была праведзена Маньчжурская стратэгічная на-

ступальная аперацыя савецкіх войскаў з мэтай разгрому японскай Квантунскай арміі, вызвалення паўночна-ўсходніх і паўночных правінцый Кітая (Маньчжурія і Унутранай Манголіі), Ляадунскага паўвострава, Карэі, ліквідацыі плацдарма агрэсіі і буйной ваенна-эканамічнай базы Японіі ў азіяцкім рэгіёне. Супраць Квантунскай арміі выступілі савецкія войскі Забайкальскага, 1-га і 2-га Далёкаўсходніх фронтаў ва ўзаемадзейні з Ціхаакіяніскім флотам, Амурскай ваеннай флатыліяй і войскамі Мангольскай Народнай Рэспублікі. З разгромам Квантунскай арміі і стратай ваенна-эканамічнай базы ў Паўночна-Усходнім Кітаі і Паўночнай Карэі Японія пазбавілася рэальных сіл і магчымасцяў для працягу вайны.

2 верасня 1945 года ў 10 гадзін па такійскім часе (у 14 па маскоўскім) на борце амерыканскага лінкора «Місуры», які ўвайшоў у Такійскі заліў, быў падпісаны Акт аб безумоўнай капітуляцыі Японіі. Ад СССР свой подпіс пад гістарычным дакументам паставіў генерал-лейтэнант Кузьма Мікалаевіч Дзеравянка.

У гэты ж дзень у Харбін, як паведаміла ТАСС, прыбылі галоўнакамандуючы савецкімі ўзброенымі сіламі на Далёкім Усходзе маршал Аляксандр Васілеўскі, камандуючы Першым Далёкаўсходнім фронтам маршал Кірыла Мерацкоў і галоўны маршал авіяцыі

Аляксандр Новікаў. На аэрадроме іх сустрэлі прадстаўнікі савецкага ваеннага камандавання на чале з начальнікам Харбінскага гарнізона двойчы Героём Савецкага Саюза генерал-палкоўнікам Афанасіем Белабародавым. Праз два тыдні, 16 верасня 1945 года, у Харбіне адбыўся Парад Перамогі.

Захар БУРАК.

У тэму

Ад Берліна да Нанкіна

Гэтымі днямі Беларускі дзяржаўны музей гісторыі Вялікай Айчыннай вайны запрашае азнаёміцца з новымі праектамі.

Часовая экспазіцыя «Пераможны сорок пяты: ад Берліна да Нанкіна» да 75-годдзя заканчэння Другой сусветнай вайны адкрыецца 2 верасня і будзе дзейнічаць да 1 лістапада. Выстава створаная на аснове фондавых матэрыялаў музея. Сярод раздзелаў экспазіцыі — «Берлінская аперацыя», «Сустрэча на Эльбе», «Парад Перамогі», «Маньчжурская аперацыя». Сумесна з Інстытутам гісторыі НАН Беларусі і Фондам садзейнічання актуальным гістарычным даследаванням «Гістарычная памяць» 3 верасня пройдзе анлайн-канферэнцыя «Другая сусветная вайна: нявывучаныя ўрокі».

І МАЎЧАННЕ — ЗБРОЯ

Сёння спаўняецца 95 гадоў з дня нараджэння Юрыя Смірнова — актыўнага ўдзельніка вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. У Беларускім дзяржаўным музеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны беражліва захоўваюцца фотапартрэт і камсамольскі білет героя, копія акта, складзенага ваінамі-гвардзейцамі аб яго гібелі, грамата аб прысваенні звання Героя Савецкага Саюза, а таксама паштоўка з партрэтам патрыёта і брашура «Паэма аб Юрыі Смірнове «Рускі салдат». Да 75-годдзя Вялікай Перамогі ў Дубровенскім раёне Віцебскай вобласці рэканструяваны мемарыяльны комплекс «Рыленкі», дзе на брацкіх могілках ушанавана памяць воінаў 11-й гвардзейскай і 31-й армій, якія загінулі ў баях за вызваленне Беларусі. Адна з памятных стэл тут прысвечана Юрыю Васілевічу.

У канцы чэрвеня 1944-га войскі 3-га Беларускага фронту, у склад якога ўваходзіла 26-я гвардзейская стралковая дывізія, падчас стратэгічнай наступальнай аперацыі «Баграціён» пачалі наступленне па ўсім Аршанскім напрамку. Орша была важным вузлом у нямецкай абароне. Умацаваны раён уяўляў сабой дзясяткі ліній траншэй, мінныя палі, балоты. Гэты непрыступны рубяж, за якім стаяла 78-я нацысцкая дывізія генерал-лейтэнанта Ганса Траўта, прыкрываў шлях на Мінск. Пасля цяжкіх баёў савецкае камандаванне прыняло рашэнне кінуць танкавы дэсант у напрамку на Оршу з задачай уклініцца ў нямецкую абарону, парушыць сувязь і кіраванне часцямі дывізіі, а пасля падыходу асноўных сіл фронту перарэзаць шашу Масква — Мінск. Дэсант фарміраваўся з добраахвотнікаў. Байцы 1-й стралковай роты 77-га гвардзейскага стралковага палка, якіх узначалваў старшы лейтэнант Вячаслаў Зелянюк, аднымі з першых вырашылі ўдзельнічаць у дэсанце. Сярод іх быў і хлопец, якому яшчэ не споўнілася 19 гадоў, Юры Смірнов.

У ноч з 24 на 25 чэрвеня 1944 года каля вёскі Шалашына Аршанскага (цяпер Дубровенскага) раёна танкавы дэсант прарваўся ў тыл нямецкай абароны. Імклівым кідком байцы прайшлі па бліндажах, пазбавілі ворага сувязі. А 4-й гадзіне раніцы 1-й стралковы батальён уварваўся на ўскраіну вёскі Шалашына. Атака завяршылася паспяхова — абарона ворага была праврана, артылерыйскія пазі-

цыі знішчаны, танкі пайшлі далёка наперад, акружалі праціўніка. Але на святанні дэсантнікі заўважылі, што Смірнова сярод іх няма. Падчас танкавага дэсанта хлопец быў цяжка паранены і ўпаў з брані. Ворагі яго захапілі ў палон і даставілі ў адзін з камандных бліндажоў 78-й дывізіі СС. Далей звернемся да мемуараў «Справа ўсяго майго жыцця» Маршала Савецкага Саюза, прадстаўніка Стаўкі Вярхоўнага Галоўнакамандавання ў час Беларускай стратэгічнай наступальнай аперацыі «Баграціён» Аляксандра Васілеўскага. Военачальнік пісаў: «У сваіх успамінах я не маю магчымасці прыводзіць многа прыкладаў гераізму савецкіх воінаў. Але аб адным выпадку дзіўнай мужнасці, які тады ўзрушыў нас, я ўсё ж хачу расказаць. У баях за Оршу ўдзельнік танкавага дэсанта Ю. В. Смірнов быў цяжка паранены і патрапіў у палон. Пра далейшае мы даведаліся, калі нашы ўвайшлі ў горад. У адным з бліндажоў знайшлі прыбітае да крыжа цела юнака. У бліндажы вяляліся кінутыя фашыстамі штабныя дакументы і пратакол допыту. Тут жа былі салдацкая кніжка і камсамольскі білет гвардзейца Юрыя Васілевіча Смірнова. Ён не адказаў ні на адно пытанне ворага і загінуў як герой. Грамадзянін Савецкага Саюза камсамалец Смірнов не выдаў ваеннай тайны і застаўся верны Айчыне да апошняга ўздыху».

Захоплены ў хуткім часе ў палон камандзір 78-й штурмавой дывізіі вермахта генерал-лейтэнант фон Траўт на допыце паказаў: «Рускі салдат нічога не ска-

заў. Мы ўскладалі на допыт вялікія надзеі. Калі б даведаліся, куды ідуць танкі і колькі іх, мы б арганізавалі адпор. Мы выратавалі б важную стратэгічную магістраль Орша — Мінск, і хто ведае, як бы павярнулася Аршанская аперацыя».

На другі дзень пасля лютага пакарання Юрыя байцы яго часці далі клятву адпомсціць за аднапалчанина. Праз дзень увесь фронт даведаўся пра стойкасць і мужнасць героя. Пра яго расказвалі ў франтавой, армейскай і дывізіяльных газетах. Адна з іх пісала: «Паранены салдат да канца заставаўся салдатам. Бяззбройны... Для яго яшчэ засталася зброя — маўчанне, і ён да канца зма-

гаўся гэта зброяй з ворагам. Ніводнае слова не сарвалася з яго акрываўленых вуснаў». Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР ад 6 кастрычніка 1944 года чырвонаармейцу прысвоена званне Героя Савецкага Саюза пасмяротна.

Помнікі і абеліскі Юрыю Смірнову ўстаноўлены ў Оршы, пасёлку Арэхаўскі і вёсцы Шалашына. Яго імя носяць вуліцы ў шэрагу населеных пунктаў Беларусі і Расіі. Яму прысвечана нямала вершаў і песень. Гвардыі малодшы сяржант Смірнов на вечна залічаны ў спісы 1-й роты гвардзейскага стралковага палка, у якім ён служыў.

Мікалай ШАЎЧЭНКА.

